

Gerd Junne*

Hamvraag niet beantwoord

Kommentaar op de bijdrage van Wladimir Andreff

Moet een linkse regering op de multinationals gaan leunen om een (kapitalistische) weg uit de crisis te vinden, of moet zij zich juist tegen de logika van de internationalisatie van het kapitaal verzetten en zich daarmee isoleren ten opzichte van de meest dynamische fractie van het kapitaal, die nog het best in staat is de crisis te boven te komen? Dit is de hamvraag die Andreff in de in dit nummer afgedrukte bijdrage stelt – en niet beantwoordt. De auteur van dit commentaar weet het juiste antwoord evenmin, maar vindt dat Andreff geen korrekte beschrijving geeft van de twee kanten van het dilemma: niet van de gevaren die uitgaan van de activiteiten van multinationale ondernemingen, en niet van de voordelen die met de activiteiten van multinationale ondernemingen zijn verbonden.

Andreff begint zijn bijdrage met een schets van het 'gematigde neo-protektionisme' dat door de Franse regering gepraktiseerd wordt: niet door beschermende tariefmuren, maar door een actief industriebeleid en een snelle modernisering van de Franse industrie dient deze weer meer greep op de binnenlandse markt te krijgen. Een groter aanbod van kwalitatief hoogstaande produkten van binnenlandse makelij tegen concurrerende prijzen zou de noodzakelijke importen terug moeten brengen. Als instrument bij uitstek voor dit industriebeleid wordt de grote genationaliseerde sektor beschouwd. Aan de problematiek van de multinationale ondernemingen wordt in deze strategie nauwelijks aandacht besteed. Volgens Andreff heeft deze strategie daarmee een belangrijk gebrek: zij richt zich alleen op de herovering van de nationale *markt* en niet op de herovering van de nationale *produktie*.

Voor de Franse regering staat voorop dat de goederen voor de binnenlandse markt in *Frankrijk* geproduceerd moeten worden, niet dat het per se *Franse* ondernemingen moeten zijn, die de goederen leveren.

Deze regering heeft de afgelopen jaren de actieve en de passieve internationalisatie van de Franse economie krachtig bevorderd. De grote genationaliseerde ondernemingen expanderen internationaal. En de invloed van buitenlandse ondernemingen in Frankrijk zelf is door de nationalisaties nauwelijks afgenomen. Volgens Andreff staat deze toenemende internationalisatie van de Franse economie haaks op de doeleinden, die met het neo-protektionistische beleid worden nagestreefd. Zijn argumenten hiervoor zijn:

---

* Hoogleraar internationale betrekkingen fakulteit der sociale weten-

schappen, Universiteit van Amsterdam.

1. een vermindering van de importen leidt in veel gevallen tot de uitbreiding van de binnenlandse produktie door *buitenlandse* ondernemingen. Omdat de optiek van de regering te sterk op de goederenbeweging en de handelsbalans is gericht, worden de gevolgen van de transnationale organisatie van de produktie en de gevolgen voor de kapitaalbalans over het hoofd gezien;
2. buitenlandse ondernemingen exporteren minder en importeren meer dan nationale ondernemingen. Een uitbreiding van hun aktiviteit zou daarom een negatief effect hebben op de Franse betalingsbalans;
3. de expansie van Franse ondernemingen in het buitenland biedt geen kompensatie voor de negatieve effecten van de aktiviteit van buitenlandse ondernemingen in Frankrijk: onder de uitgebreide publieke sektor vallen 116 ondernemingen die intensief deelnemen aan de internationale handel, daaronder de grootste Franse exporteurs, maar ook de grootste importeurs. Per saldo is de bijdrage van deze 116 ondernemingen aan de Franse betalingsbalans de afgelopen jaren negatief geweest.

Geen van deze drie argumenten is erg overtuigend.

1. Herovering van de *markt* in plaats van de lokale *produktie*: Andreff heeft gelijk dat de aandacht voor de herovering van de nationale markt en de handelsbalans niet ertoe mag leiden, dat over het hoofd wordt gezien *wie* binnen de landsgrenzen voor de lokale markt produceert en welke gevolgen deze produktie voor de diensten- en kapitaalbalans heeft. Maar hij maakt de omgekeerde fout. Hij laat buiten beschouwing dat de druk op de handelsbalans door de uitbreiding van de produktie binnen de landsgrenzen wél verlicht wordt. Andreff suggereert dat de negatieve gevolgen voor de dienstenbalans (patenten en licenties, royalties, managementkosten) en voor de kapitaalbalans (overmaking van winsten) per saldo groter zijn dan de positieve gevolgen voor de handelsbalans. Een berekening van de positieve en negatieve effecten vindt echter niet plaats. Op basis van de ter beschikking staande data is dat ook nauwelijks mogelijk. De konklusie van Andreff is daarom voorbarig.

2. Buitenlandse ondernemingen exporteren minder en importeren meer: Andreffs konstatering dat buitenlandse ondernemingen in vergelijking met nationale producenten weinig exporteren en veel importeren is feitelijk juist. Maar de vergelijking die hij maakt is niet erg zinvol. Natuurlijk exporteren de dochterondernemingen van multinationale concerns minder, omdat zij juist voor de produktie voor de Franse markt zijn opgericht. In de vraag daarbuiten wordt meestal door de produktie van andere dochterondernemingen voorzien. De minder grote exportintensiteit is daarom niet verbazingwekkend. Evenmin de grotere importintensiteit: de dochterondernemingen van multinationals zijn gekoncentreerd in sectoren met hoogwaardige technologie, waar de produktie in Frankrijk zelf niet aan de vraag voldoet en bepaalde onderdelen in Frankrijk zelf niet op een zo grote schaal geproduceerd worden dat lokale produktie rendabel wordt.

De vergelijking met het handelspatroon van Franse ondernemingen is

echter niet relevant voor het beleid; wel relevant zou de vergelijking zijn met de situatie, waarin er géén sprake zou zijn van lokale produktie door dochterondernemingen van buitenlandse multinationals. In deze situatie zouden in de meeste gevallen geen Franse ondernemingen in hun plaats produceren en meer exporteren dan de buitenlandse dochters. Het feit dat buitenlandse ondernemingen een betrekkelijk groot marktaandeel op de binnenlandse markt konden verwerven vormt er juist een aanwijzing voor, dat de binnenlandse producenten moeite hebben om op de wereldmarkt met hun produkten te concurreren (de door Andreff aangehaalde landbouwmachinesektor is hier een sprekend voorbeeld van). Er zou in de meeste gevallen in de plaats van de in Frankrijk producerende buitenlandse dochters niet een weinig importerende en veel exporterende Franse onderneming komen, maar *importen* zouden in de behoeften van de Franse markt voorzien. De belasting van de betalingsbalans zou hierdoor waarschijnlijk groter zijn dan in het geval van een lokale produktie door een buitenlandse multinational.

3. Verschillende maatstaven bij de beoordeling van 'buitenlandse' en 'Franse' multinationals: Andreff beweert dat de baten van de expansie van de grote Franse ondernemingen in het buitenland niet tegen de lasten van het voordringen van buitenlandse ondernemingen op de Franse markt opwegen. Dat is misschien wel zo, maar de gegevens die Andreff ter ondersteuning van zijn stelling aanhaalt, zijn geenszins overtuigend. Zijn argument dat de bijdrage van de grote generationaliseerde ondernemingen aan de handelsbalans negatief is, heeft weinig gewicht. Daarbij zijn namelijk onder meer alle olie-importen meegerekend, die op rekening van de nationale oliemaatschappij Elf komen. Waren deze weggelaten, dan zouden de cijfers een positief beeld laten zien.

Of de expansie van de Franse ondernemingen in het buitenland vergelijkbare baten voor de Franse economie als geheel met zich meebrengt als de activiteit van buitenlandse ondernemingen in Frankrijk voor de landen van herkomst van deze ondernemingen, daarover zijn gedetailleerdere studies nodig.

De genoemde argumenten maken duidelijk, dat de redenering van Andreff nog niet voldoende het bewijs levert dat de gevolgen van de internationalisering van het kapitaal voor de Franse economie per saldo negatief zijn. Maar ook de andere kant van het dilemma is nog onvoldoende uitgewerkt. Andreff zelf beklemtoont dat uit zijn betoog niet de konklusie mag worden getrokken dat Frankrijk met de multinationale ondernemingen zou moeten breken. De multinationals zijn juist die ondernemingen, die het in de crisis nog het beste doen. Iedere poging de multinationals buiten de deur te houden zou daarom juist de meest flexibele en dynamische ondernemingen raken. Ook dit argument is echter maar ten dele juist. Net zo als in een binnenkort verschijnende studie van de OECD over de rol van multinationale ondernemingen in het herstrukturingsproces van de OECD-lidstaten, worden hierbij de resultaten van de multinationale ondernemingen (groei, winst, werkgelegenheid) door Andreff met die

van andere ondernemingen vergeleken zonder ermee rekening te houden dat er tussen de resultaten van de ene groep en die van de andere een kausaal verband zou kunnen liggen. Multinationale ondernemingen kunnen de werkgelegenheid beter op peil houden en hogere groeicijfers en winsten boeken, *omdat* zij bepaalde risico's en kosten op kleinere ondernemingen kunnen afwentelen (belastingen bijvoorbeeld). Daar waar kleine ondernemingen minder goede resultaten boeken zou dat vaak juist het *gevolg* van het succes van de multinationale ondernemingen kunnen zijn. Het is daarom weinig zinvol de resultaten van multinationale ondernemingen en andere ondernemingen zo maar naast elkaar te houden en te beoordelen, zonder met de mogelijke oorzakelijke verbanden tussen de te vergelijken grootheden rekening te houden.

De grote hoeveelheid interessant empirisch materiaal in de bijdrage van Andreff is daarom niet toereikend om zijn redenering te staven. Er is nog meer onderzoek nodig om op de in de inleiding genoemde hamvraag een gefundeerd antwoord te kunnen geven.